

De R.K. gemeenschap van De Meern (9)

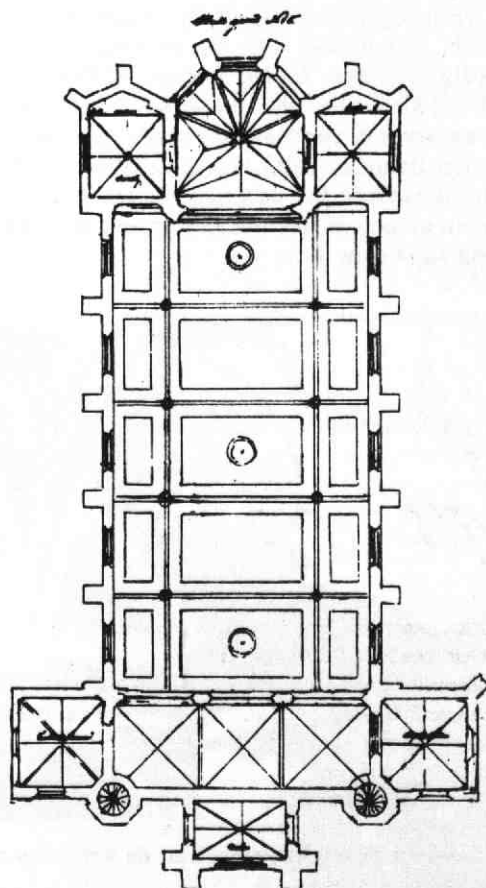
door J.H.P. Heesters

Vanaf 15 augustus 1797 kunnen de rooms-katholieken hun diensten houden in een verbouwde opstal van de buitenplaats Rhijnzicht aan de Rijksstraatweg. De kerk en zeker de pastorie verkeerde in slechte toestand 1). Ook het aantal kerkgangers groeide waardoor men in 1820 ging denken aan een nieuwe kerk en pastorie. Het zou echter tot juli 1857 duren voordat in deze situatie verbetering kwam. In het genoemde jaar en maand werd aan architect Herman, Jan van den Brink opdracht gegeven om een ontwerp voor de nieuwe kerk achter het bestaande oude kerkgebouw te maken. Het zou echter nog tot 20 maart 1859 duren voordat de aanbesteding kon plaatsvinden. Voor de somma van f 22.220,- is toen de bouw opgedragen aan een tot nu toe nog niet bekende inschrijver. In april 1859 is met de bouw begonnen en op 27 maart 1860, binnen één jaar, is het nieuwe kerkgebouw ingezegend.

Het interieur

Het kerkgebouw dat Herman, Jan van den Brink ontwierp paste in het beeld van die tijd. Nadat de neo-classicistische kerkarchitectuur aan belangrijkheid verloren had, kwam daarvoor de stukadoorsgotiek in de plaats. Uit het eerste en bewaarde ontwerp van het exterieur van de kerk aan de Rijksstraatweg blijkt dat tijdens de bouw details zijn gewijzigd. Naast deze exterieurschetsen zijn ook nog twee tekeningen van het interieur van architect Van den Brink bewaard gebleven. Het gaat om een plattegrond en een doorsnedetekening waardoor een goed beeld van het inwendige van het kerkgebouw verkregen kan worden. Uit de plattegrondtekening blijkt duidelijk dat het om een éénbeukige kerk is gegaan waarbij het schip in vijf traveeën is verdeeld. Heel bijzonder is de bekapping van het kerkgebouw waarvan een belangrijk gedeelte nog bewaard is gebleven. Het kaptype dat de architect voor de kerk heeft gebruikt wordt „hammerbeamroof” genoemd. Voor de oorsprong van deze kapconstructie moeten we naar Engeland waar gotische bouwvormen in die tijd veel werden toegepast. Koning Willem II, een persoonlijke vriend van Aartsbisschop Joannes Zwijsen, had in het Engelse Oxford gestudeerd en is daar in aanraking gekomen met de 19e eeuwse Engelse neogotische bouwwijze. Teruggekeerd in Nederland gaf hij in 1840 aan architect G. Brouwer persoonlijk aanwijzingen voor de bouw van de „Gotische Zaal” van het voormalige paleis aan de Kneuterdijk in 's-Gravenhage.

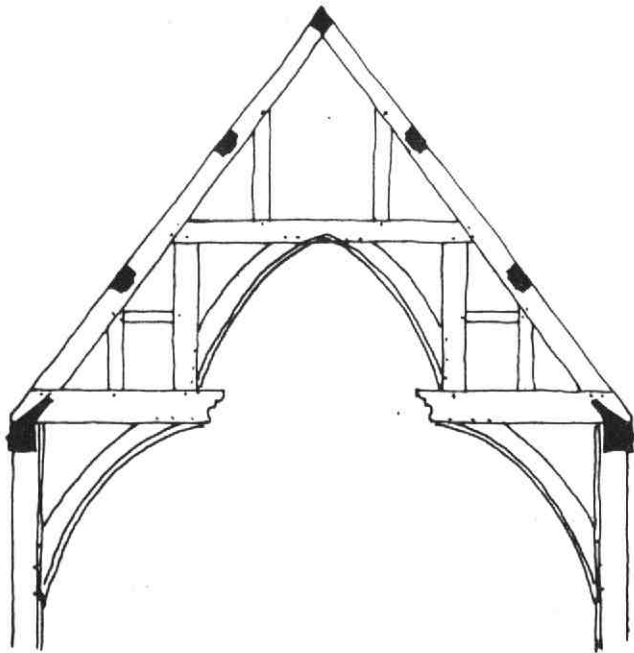
Bij de hammerbeamroofconstructie wordt door een tamelijk brede ruimte met enige sierlijkheid te overdekken de indruk gewekt van een driebeukig interieur 3). Op de afbeelding van dit type bekapping in de kerk aan de Rijksstraatweg is te zien dat het middelste gedeelte is voorzien van een schenkelspant. Op dit spant zijn krabben aanwezig en wordt door schoren in de zijmuren gestut. De schoren zijn door gotische spitse bogen met elkaar verbonden. Zowel de schoordelen vanaf de schenkelspant als de delen links en rechts van de gotische bogen, de zogenaamde boogzwikken, zijn voorzien van tracerwerk.

1. Schets van de plattegrond van Herman Jan van den Brink voor de r.k. kerk in Oudenrijn van juli 1857.

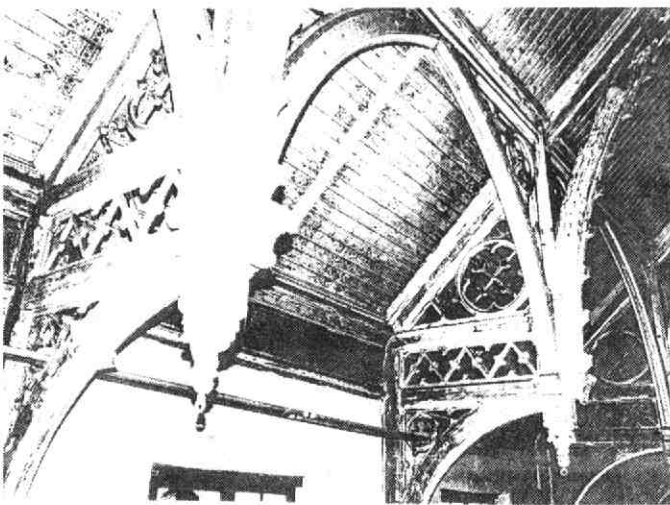
Dit tracerwerk bestaat uit driepassen en sleutelachtige motieven. Door deze kapconstructie lijkt het, zoals ook op de plattegrond te zien is, alsof het gaat om een driebeukig interieur 4).

In de oorspronkelijke toestand zijn de grote vlakken van de bekapping gestukadoord geweest van waar de naam

2. Tekening van het Engelse hammerbeamspant

„stukadoorsgotiek” mede afgeleid is. Omdat stucwerk zonder riet en dus rechtstreeks op de houten betimmering is aangebracht, ontstonden door de werking van het hout al vrij spoedig scheuren. In 1893 bleek de toestand van het stucwerk erg slecht te zijn. Het kerkbestuur vroeg een advies aan architect J. van Kesteren omdat architect Herman, Jan van den Brink in 1883 was overleden. Architect Van Kesteren adviseerde het kerkbestuur om het stucwerk te verwijderen en een ziende bekapping aan te brengen zoals dat nu nog aanwezig is 5).

3. De bekapping in huidige staat van de kerk aan de Rijkstraatweg

Uit de memoriale

Op 21 december 1890 was bouwpastoor Jacobus, Joannes Keuken overleden en op 27 december van dat jaar op het r.k. kerkhof achter de kerk begraven. Hij werd begin 1891 opgevolgd door Wilhelmus Lunter die slechts één jaar in Oudenrijn zou blijven. Uit archieven 6) blijkt dat op 1 juli 1902 Hermanus, Henricus Sinnige tot pastoor van Oudenrijn is benoemd. Uit de jaartallen zou men kunnen conclude-

ren dat de rooms-katholieken van Oudenrijn het tien jaar zonder pastoor hebben moeten doen.

Dit lijkt na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie onwaarschijnlijk en is onjuist. Deze conclusie is getrokken uit hetgeen de vierde pastoor Hendrikus, Wilhelmus Wezenberg over pastoor Sinnige schrijft in de memoriale van de parochie 7). Hierin staat: „Hij heeft veel gedaan voor het inwendige van het kerkgebouw o.a. de vernieuwing van het stucgewelf dat door een houten gewelf werd

4. Voorkant van het bidprentje bij het overlijden op 2 juni 1917 van pastoor Hermanus Sinnige.

vervangen”. Ook uit archieven is bekend dat in 1893 het stucwerk op de bekapping van de kerk aan de Rijkstraatweg is verwijderd. Een logische conclusie is dus dat pastoor Sinnige in 1892 pastoor Lunter heeft opgevolgd. Het benoemingsjaar genoemd door J.L. van de Heyden in het boekje „Geschiedenis van de parochie van O.L.Vr. ten Hemelopneming te Oudenrijn” moet dus onjuist zijn. In de memoriale van de parochie schrijft pastoor Wezenberg verder dat pastoor Sinnige veel heeft gedaan voor het verfraaien van het inwendige van het kerkgebouw. Op zich is dat niet zo verwonderlijk omdat dat geheel paste in de tijd na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie. Op het einde van de vorige eeuw werd kerkbesturen en gelovigen gestimuleerd door Mrg. Andreas, Ignatius Schaepman, de opvolger van Joannes Zwijsen en beschermer van het Sint Bernulphusgilde.

De tweede aartsbisschop

Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie op 4 maart 1853 was het bouwen van kerken en pastorieën een eerste prioriteit. Nadat op 4 februari 1868 Joannes Zwijsen als Aartsbisschop van Utrecht was afgetreden, werd hij opge-

volgd door Andreas, Ignatius Schaepman, niet te verwarren met de beroemde staatsman Schaepman. Deze bisschop was eerst president van het seminarie in Rijsenburg en tevens proost (= voorzitter) van het metropolitaan kapittel (bestuur van het aartsbisdom). In 1860 verwisselde hij deze functies en werd plebaan (= pastoor) van de kathedrale kerk van St. Catharina aan de Lange Nieuwstraat in Utrecht. Tevens werd hij deken van Utrecht dat in 1860 een zelfstandig dekenaat was geworden.

5. Het Nederlands bisschoppencollege in 1869 met in het midden de aartsbisschop Andreas, Ignatius Schaepman

Vanaf die tijd behoorde Oudenrijn tot het toen nieuwe dekenaat Montfoort wat ook nu nog steeds het geval is. Door deze nieuwe functies verhuisde Schaepman van Rijsenburg naar Utrecht. Op 3 juli 1860 werd hij benoemd tot hulpbisschop van aartsbisschop Zwijsen en op 26 augustus van dat jaar in de kapel van het seminarie Rijsenburg tot bisschop gewijd. Op 19 december werd Mrg. Schaepman op verzoek van aartsbisschop Zwijsen tot coadjutor „cum jure futurae successionis” (met recht van opvolging) benoemd. Nadat aartsbisschop Zwijsen op 4 februari 1869 op zijn verzoek was afgetreden nam Mgr. Schaepman op 9 maart van dat jaar de aartsbischoppelijke zetel over.

Vanaf 1858 was de villa Sparrendal in Driebergen de woning en dus het bisschoppelijke paleis van de aartsbisschop. Omdat bisschop Schaepman als plebaan en deken al in Utrecht woonde, werd deze stad op 26 augustus 1860, na bijna drie eeuwen, weer bisschopsstad. We moeten daarbij wel bedenken dat er in 1827 nogal wat weerstand was tegen Utrecht als bisschopsstad. De reden daarvoor was toen dat Utrecht sinds 1579 de stad van de Unie en dus een bolwerk van antipapisme was. Daarom is het te opmerkelijker dat niemand enige bedenkingen koesterde of pogingen deed om Utrecht als bisschopsstad te weren.

Onder leiding van de tweede aartsbisschop van Utrecht werd het bouwprogramma voortgezet. Maar daar bleef het niet bij want, dank zij de gulle gaven van de rooms-katholieken ook in Oudenrijn, werden de kerken jaarlijks rijker geornamenteerd.

Ook zijn in die tijd fraai meubelwerk, mooie gewaden en kostbaar vaatwerk gekocht of geschonken. Door de zorgen en het stimuleren van aartsbisschop Schaepman is in die tijd veel bereikt. Zondermeer was hij een kunstminnend mens want hij is de oprichter geweest van het Aartsbischoppelijk museum, nu Catharijneconvent in Utrecht. Tevens was hij een bijzondere beschermer van het St. Bernulphusgilde.

Het Bernulphusgilde 8)

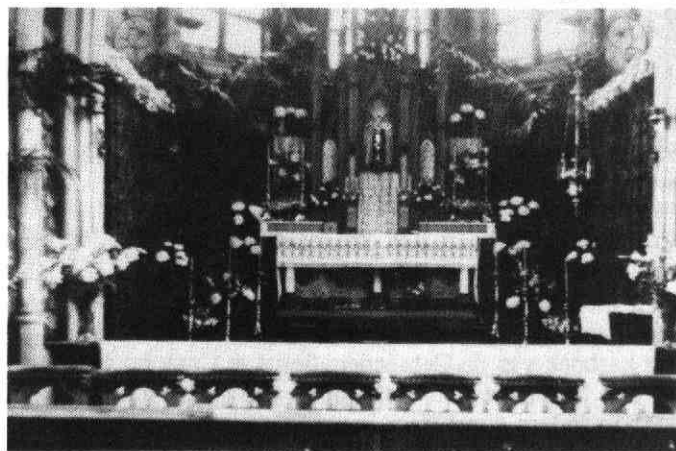
Op 28 november 1869 is in Utrecht het Sint-Bernulphusgilde opgericht. Bernulphus was in het begin van de elfde eeuw pastoor in Oosterbeek bij Arnhem. In 1027 werd hij op voordracht van keizer Koenraad II tot bisschop van Utrecht benoemd. Zijn bisschoppelijke voorganger leefde op voet van oorlog met graaf Dirk III van Holland met wie Bernulphus vrede sloot. Van hem is bekend dat hij de bouwer is geweest van de Romaanse kerken in Utrecht. Ook verfraaide hij veel kerken en deed veel om de eredienst op te luisteren. Hij was een van de bevorderaars van de kerkelijke kunst in Nederland 9). Daardoor hebben belangrijke priesters en kunstenaars in Utrecht hem in 1869 als patroon van hun ambachtelijke gilde gekozen.

Een centrale figuur bij de oprichting van het Sint-Bernulphusgilde was Gerard van Heukelum die in 1859 tot kapelaan bij de plebaan van de Catharijnekkerk in Utrecht, Andreas, Ignatius Schaepman, was benoemd. De Metropolitaankerk aan de Lange Nieuwstraat was door de jaren heen in verval geraakt en moest gerestaureerd worden. De opdracht hiervoor werd in 1861 verstrekt aan Herman, Jan van den Brink, dezelfde architect van de kerk aan de Rijksstraatweg in Oudenrijn.

Kapelaan van Heukelum trok, vooral vanuit het Duitse Rijnland, verschillende kunstenaars aan en onder zijn leiding is het Sint-Bernulphusgilde opgericht. Behalve kunstenaars verenigden zich op de eerste plaats veel priesters met het doel de kerkelijke kunst, geïnspireerd door middeleeuwse voorbeelden, weer nieuw leven in te blazen.

Op 26 oktober 1922 zijn de statuten van het Sint-Bernulphusgilde gewijzigd en door de algemene vergadering goedgekeurd. Als doel wordt in die gewijzigde statuten genoemd: „De broederschap stelt zich ten doel; de bevordering van den bloei der hedendaagsche kerkelijke kunst; het wekken en kweken van eerbied voor de oude kerkelijke kunst; het verspreiden van kennis omtrent beide. Zij wendt zich hierbij allereerst tot de geestelijken in Nederland, vervolgens tot de kunstenaars en eindelijk tot de leeken, bij wie zij begrip van en ontvankelijkheid voor de beginselen en de voortbrengselen der kerkelijke kunst trachten te wekken” 10).

Uit de doelstelling van dit gilde blijkt dat op de eerste plaats geestelijken lid konden worden hetgeen ook blijkt uit de ledenlijst van 1 augustus 1923. Bij de „leeken-leden” die toen lid waren kan men architecten, ingenieurs, beeldhouwers, edelsmeden, kunst- en glasschilders en naaldkunstenaars aantreffen. Bekende leden in 1923, waarvan tot op heden in de rooms-katholieke gemeenschap van De

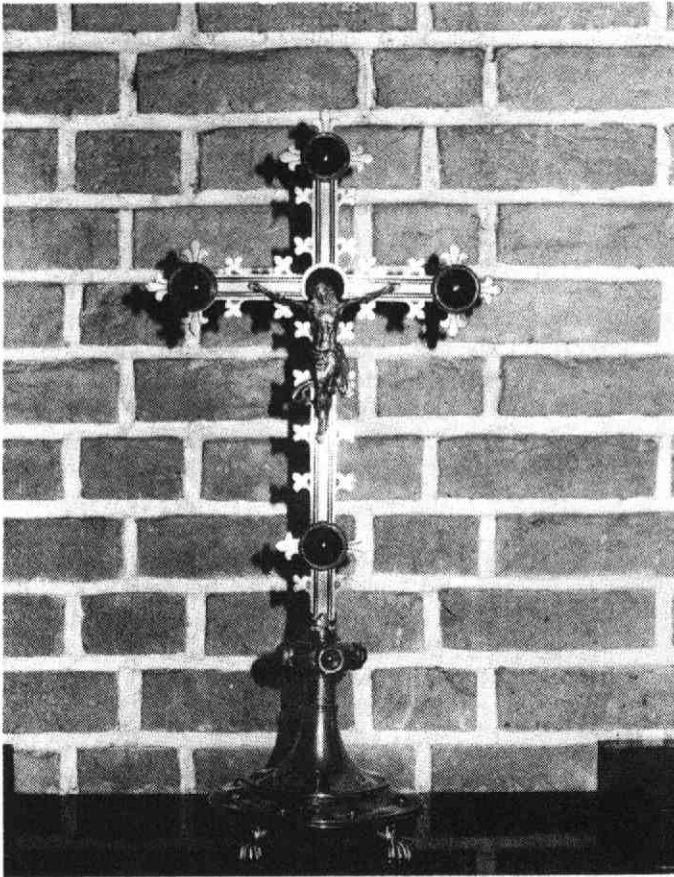
6. Het interieur van de oude r.k. kerk aan de Rijksstraatweg. De foto moet, gezien de versiering, bij een groot feest gemaakt zijn.

Meern werk bewaard is gebleven, zijn Jan, Eloy en Leo Brom, Willem Mengelberg en Ad van Roosmalen allen uit Utrecht.

Heel belangrijke kunstenaars uit de beginperiode van het gilde waren Alfred Tepe en Friederich, Wilhelm Mengelberg. De eerste heeft veel kerken in de geest van de 15e en 16e eeuwse gotiek gebouwd. Zijn vriend verzorgde de aankleding geheel in de geest van de richtlijnen van het Sint-Bernulphusgilde.

Nieuw kerkmeubilair

Vanaf de oprichting van het Sint-Bernulphusgilde heeft er een controverse bestaan tussen de architect Dr. P.J.H. Cuypers en het genoemde gilde. Cuypers gaf bij zijn ontwerpen, evenals de Franse architect Violet-le-Duc, de voorkeur aan de vroege en 13e eeuwse gotiek. Gerard van Heukelum, een invloedrijk en belangrijk persoon in het gilde, zocht aansluiting bij de meer weelderige gotiek van de 15e en 16e eeuw. Door dit verschil van mening kreeg architect Cuypers in grote delen van het aartsbisdom, waar het Sint-Bernulphusgilde het voor het zeggen had, geen voet aan de grond.

7. Het altaarkruis van het hoogaltaar op de interieurfoto. Dit staat nu in de r.k. kerk aan de Pastoor Boelenslaan

Zonder twijfel heeft het gilde ook invloed gehad bij het verfraaien van het interieur van de kerk aan de Rijksstraatweg. Toen op 27 maart 1860 de genoemde kerk werd ingezegend, was het interieur nog niet klaar. Dit blijkt uit het kasboek van de Gebroeders Smits te Cuyk bij Grave 11). In een brochure van dit bedrijf staat; „recommanderen zich in ieders gunst voor het maken van Kerkorgels, Predikstoelen, Beelden en Allerlei houten, steenen Kerkmeubelen en Sieraden zoo in Gotische als andere stijl”. Bij deze firma is in 1861 een altaar, toen nog zonder opstand, ge-

Ter Herinnering
aan het

Veertig-jarig Priesterfeest
van den

Welvertr. Heer H. H. Sinnige.

Geboren te Veendam	12 Nov. 1842
Priester gewijd te Utrecht	10 Aug. 1867
Kapelaan St. Catharina te Utrecht	1 Mei 1868
Pastoor te Gorsel	4 Aug. 1882
Pastoor te Oude Rijn	1 Juli 1892

Verheven is het ambt en groot de waardigheid der Priesters, wien vergund is hetgeen aan de Engelen niet is toegestaan.
Navolging van Christus IV, 5.

WED. J. R. VAN ROSSUM, UTRECHT.

8. Herinneringsprentje ter gelegenheid van het veertig jarig priesterfeest van pastoor Sinnige op 10 augustus 1907.

kocht waaruit geconcludeerd kan worden dat in eerste instantie het oude altaar van de kerk aan het Stadsdam is meegenomen.

De rekening voor dit altaar luidt; „February 1861: Voor den Eerw. Heer J.J. Keuken te Ouden Rhyn bij Utrecht een Gotisch hoogaltaar in Eykenhout zonder tomba of kaarsen bakke met transport f 600,--”.

De ombouw zoals die op de afbeelding te zien is, is later tijdens het pastoraat van pastoor Sinnige aangeschaft. Door pastoor Keuken werd ook in 1862 een communiebank gekocht waarvan de nota luidt: „Decem 1862; Voor den Zeer Eerw. Heer J.J. Keuken ten Ouden Rhyn een Communiebank, lang 4 el 64 in eyks met Pelikaanornament in maaswerk met Piderstallen en zittende Serafijnen in Gotische Stijl”.

Nog meer aangeschaft

Ook na de dood van aartsbisschop Schaepman op 19 september 1882 werd het verfraaien van kerken voortgezet. Na het overlijden van bouwpastoor Keuken werd hij door Wilhelmus Lunter opgevolgd waarvan weinig bekend is. Dit geldt niet voor de derde pastoor van Oudenrijn Hermanus, Henricus Sinnige.

Over hem schrijft de vierde pastoor Hendrikus, Wilhelmus Wezenberg in zijn memoriale dat pastoor Sinnige veel heeft gedaan voor het verfraaien van het kerkgebouw. Ge-

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
den Zeer Eerw. Heer

HERMANUS H. SINNIGE.

Geboren te Veendam 12 November 1842
Priester gewijd te Utrecht

10 Augustus 1867
Kapelaan St. Catharijne te Utrecht

1 Mei 1868

Pastoor te Gorsel 4 Augustus 1882

Pastoor te Oudenrijn van 1 Juli 1892
tot 2 Juni 1917.

Na voorzien te zijn van de laatste H.
Sacramenten, overleden den 2n Juni
1917 te Oudenrijn en den 6n Juni op
het R. K. Kerkhof aldaar begraven.

„In Paradisum”. Naar het Paradijs
mogen U geleiden de Engelen; bij
Uwe aankomst U ontvangen de Mar-
telaren en U binnenleiden in de hei-
lige stad Jerusalem. Het Koor der
Engelen nemen U op en met den
armen Lazarus van weleer zij eene
eeuwige rust uw deel.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 d. afl.)

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
(300 d. afl.)

Onze Vader — Wees Gegroet.

R. I. P.

9. Bidprentje bij het overlijden op 2 juni 1917 van pastoor
Sinnige.

noemd worden: „het polychromeren der kerk en der beel-
den; de ombouw van het hoofdaltaar met nieuw tabernakel;
het plaatsen van zij-altaren; het triomfkruis; gebrandschil-
derde ramen, voorstellende de titels waarin Maria als Koning-
ging wordt aangeroepen; een geschilderde kruisweg, een
nieuw orgel, installatie van het elektrische licht en de be-
tegeling van het priesterkoor”. De gepolychromeerde de-
len van de bekapping zijn tot op heden bewaard gebleven.

Uit archieven is bekend dat het orgel, dat nu in de kerk
aan de Pastoor Boelenslaan staat, door parochianen in
1888 is geschonken. Ook andere goed gesitueerde rooms-
katholieken hebben door het geven van kerkmeubilair en
vaatwerk bijgedragen aan het verfraaien van de kerk aan
de Rijksstraatweg. Pastoor Sinnige heeft tijdens zijn pas-
toraat vanaf juli 1892 veel voor de kerk gedaan. In august-
us 1907 heeft hij te midden van zijn parochianen zijn veer-
tig jarig priesterschap gevierd. Op 2 juni 1917 is hij op 74
jarige leeftijd in Oudenrijn overleden en op 6 juni van dat
jaar op het parochiële kerkhof achter de kerk begraven.
Hij is op 22 juni 1917 opgevolgd door Henricus, Wilhelmus
Wezenberg die tot 1937 pastoor van Oudenrijn zou blijven.

Bronnen

1. RAU. Aarts priesters Holl. Zending no. 1157
2. Algemeen Rijksarchief II 's-Gravenhage
3. Restauratievademecum, Band 2b, RV Blad 5-7
4. A.J. Looyenga. Oudenrijn O.L. Vrouw Hemelvaart (typescript)
5. Idem
6. L.J. v.d. Heyden. Geschiedenis van de Parochie van O.L.Vr. ten
Hemelopneming te Oudenrijn 1947
7. RAU. Rooms Katholieke Parochie De Meern, inv. 77, no. 18
8. Drs. H.P.R. Rosenberg. De 19e eeuwse Kerkelijke Bouwkunst in
Nederland, p. 51
9. Prof. dr. J.J.M. Timmers. Christelijke symboliek en iconografie,
p. 241
10. Het Gildeboek, Ve jaargang, aflevering 5 maart 1923
11. Archief Kerkelijk Kunstbezit Utrecht

Speciale aanbieding

Via de vereniging zijn verschillende boeken uit de Stichtse Historische Reeks éénmalig verkrijgbaar voor een sterk gereduceerde prijs. Dit betreft de volgende delen:

1. P.J. Verdam, C.A. Rutgers, W. Jappe Alberts, e.a. **Van Standen tot Staten.** 600 jaar Staten van Utrecht, 1375-1975.

3. E.P. de Booy. **De Weldaet der Scholen.** Het plattelandsonderwijs in de provincie Utrecht van 1580 tot het begin der 19e eeuw.

4. P.H. Damsté. **Oostbroek en de Bilt C.S.** De geschiedenis van een ambachtsheerlijkheid.

5. E.P. de Booy. **Kweekhoven der Wijsheid.** Basis- en vervolgonderwijs in de steden van de provincie Utrecht van 1580 tot het begin der 19e eeuw.

6. F. Doeleman. **De Heerschappij van de Proost van Sint Jan in de Middeleeuwen, 1085-1594.** Een rechtshistorische studie.

7. G.J. Borger. **Staat van Land en Water.** Provinciale Waterstaat van Utrecht 1882-1982.

8. D. van den Hul. **Klokkenkunst te Utrecht tot 1700.** Met bijzondere aandacht voor Jhr. Jacob van Eyck.

10. C. van Dam. **Jodenvervolgving in de stad Utrecht.**

11. G.C.J.J. van den Bergh, J.E. Spruit, M. van de Vrugt e.a. **Rechtsgeleerd Utrecht.** Levensschetsen van elf hoogleraren uit 350 jaar Faculteit der Rechtsgeleerdheid in Utrecht.

12. R.E. de Bruin. **Burgers op het kussen.** Volkssoevereiniteit en bestuurssamenstelling in de stad Utrecht, 1795-1813.

13. B. van den Hoven van Genderen. **Het kapittelgeneraal en de staten van het Nedersticht.** Een studie van drie standen (geestelijkheid, adel en burgerij) in het Nedersticht.

14. P.K. Smiesing en J.P. Brinkerink. **Onder de rook van Utrecht.** Twee eeuwen tabakspijpenmakerij in Lauwrecht (1600-1800).

15. P.D. 't Hart. **De stad Utrecht en de cholera 1832-1910.**

De prijzen zijn (tussen haakjes oorspronkelijke prijs): Nr 1 f 15,— (f 45,—), Nr 3 f 19,— (f 75,—), Nr 4 f 15,— (f 45,—), Nr 5 f 19,— (f 55,—), Nr 6 f 15,— (f 41,—), Nr 7 f 19,— (f 55,—), Nr 8 f 15,— (f 45,—), Nr 10 f 9,— (f 35,—), Nr 11 f 15,— (f 41,—), Nr 12 f 19,— (f 65,—), Nr 13 f 15,— (f 45,—), Nr 14 f 9,— (f 37,50), Nr 15 f 15,— (f 49,50).

Bestelling is mogelijk vóór 15 juli 1993 bij de secretaris, de heer J.Schoonderwoerd, Meerndijk 62, 3454 HT De Meern, telefoon 03406-61462. U krijgt bericht wanneer de boeken (in Vleuten of in De Meern) afgehaald kunnen worden. Bij toezending per post komen er verzendkosten bij.